

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Jozef Ševčík

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

Bakalářské kombinované studium

2009 – 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jozef Ševčík

**Pojem dobrá viera, dobré mravy a verejný poriadok
v slovenskom súkromnom práve**

Praha 2012

Vedoucí bakalářsky práce:

JUDr. Ladislav Lekár

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined Studies

2009 – 2012

BACHELOR THESIS

Jozef Ševčík

**The concept of good faith, good morals and public
order in the Slovak private law**

Prague 2012

The bachelor work supervisor:

JUDr. Ladislav Lekár

Prehlásenie:

Prehlasujem, že predložená bakalárska práca je mojím pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracoval samostatne. Všetku literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovaní čerpal, v práci riadne citujem a sú uvedené v zoznamu použitej literatúry.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením svojej práce v univerzitnej knižnici.

V Prievidzi dňa

vlastnoručný podpis

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som sa chcel poďakovať vedúcemu mojej diplomovej práce, JUDr. Ladislavovi Lekárovi, za poskytnuté cenné rady, informácie i pripomienky, ktorými prispel k vypracovaniu tejto diplomovej práce.

Anotácia

Cieľom bakalárskej práce bolo vymedziť obsah pojmu dobrá viera, dobré mravy a verejný poriadok a poukázať na miesta v občianskom zákonníku, kde sa odkaz na nich nachádza. V práci sa zaoberáme všeobecnou charakteristikou a súvisom morálky a dobrých mravov, ich históriou a judikatúrou, v ktorej sú zakotvené. Osobitná časť sa zaoberá konkrétnymi ustanoveniami občianskeho zákonníka, v ktorých nachádzame odkaz na dobré mravy.

Kľúčové slová: Dobré mravy. Občiansky zákonník. Zmluvy v rozpore s dobrými mravmi. Aplikácia dobrých mravov.

Annotation

The thesis was to define the concept of good faith, good morals and public order and point out places in the Civil Code, where there is a link to them. The paper deals with the general characteristics and related morality and decency, their history and case law in which they are embedded. A special section deals with the specific provisions of the Civil Code, which includes links to good manners.

Keywords: Good manners. Civil Code. Agreement contrary to good morals. Application of good manners.

OBSAH

Úvod	9
1 Dobré mravy všeobecne	11
1. 1 Morálka a dobré mravy	11
1. 2 Historický vývoj	13
1. 3 Vymedzenie pojmu dobré mravy	17
1. 4 Judikatúra k problematike rozporu s dobrými mravmi	20
2 Osobitná časť	24
2. 1 Výkon práv a povinnosti v rozpore s dobrými mravmi podľa § 3 ods. 1 OZ	24
2. 2 Právny úkon proti dobrým mravom podľa § 39 OZ	25
2. 3 Zrušenie alebo odňatie subjektívneho práva	26
2. 4 Odopretie súhlasu súdu so vznikom právnej povinnosti ako dôsledok rozporu s dobrými mravmi	30
3 Zmluvy proti dobrým mravom	32
3. 1 Zmluvy týkajúce sa spáchania TČ a deliktu, spôsobené škody, či narušenie právneho postavenia tretích osôb a zmluvy súvisiace	35
3.2 Ochrana pred neprípustnými obmedzeniami slobody, rozhodnutia a zmluvy o tzv. obmedzení v obchode	36
3. 3 Zmluvy ohrozujúce verejnú sféru a výkon verejnej moci	37
3. 4 Negatívne faktory spôsobujúce rozpor s dobrými mravmi	38
Záver	40
Zoznam použitej literatúry	41

Úvod

„Ľudské správanie je limitované nielen právnymi normami, ale aj pomocou nepísaných, ale spoločensky významných mravných pravidiel.“¹

Na začiatku, pri zoznamovaní sa s inštitútom dobrých mravov, sme si nevedeli presne predstaviť nejakú ich definíciu, respektíve, čo treba pod týmto pojmom rozumieť. Tento inštitút nie je v odbornej literatúre zatiaľ jednoznačne definovaný, preto je ťažké porozumieť tomu, čo je v súlade s dobrými mravmi a čo naopak nie.

Cieľom tejto práce je vymedziť pojem a jeho funkciu v dnešnom občianskom práve a urobiť prehľad ustanovení občianskeho zákonníka, ktoré naň odkazujú.

V prvej a druhej kapitole sa venujeme všeobecne pojmu dobré mravy a ich historickému vývoju. Inštitút dobrých mravov je jednou z najstarších zásad súkromného práva. Je to tradičný pojem pochádzajúci už z rímskeho práva, ktorý bol prevzatý do právnych poriadkov krajín európskeho kontinentu. V prevládajúcom poňatí dodnes zaisťujú súlad práva s mimoprávnymi spoločenskými systémami ako sú morálka, etika a podobne. Na historický úvod nadväzuje judikatúra k pojmu dobré mravy a následne osobitná časť venovaná odkazu na dobré mravy v občianskom zákonníku a ich rozbor. Do rozporu s dobrými mravmi sa môže dostať výkon práv a povinnosti a právne úkony, najčastejšie zmluvy. Z hľadiska právnej existencie právnych úkonov, predstavuje rozpor so zákonom, verejným poriadkom a dobrými mravmi poslednú kontrolu vzniku a existencie platného právneho úkonu.

V tretej kapitole sme využili triedenie zmlúv podľa J. Salača a podrobnejšie sa venujeme niektorým druhom zmlúv proti dobrým mravom s uvedením príkladov. Súčasťou tejto časti je uvedenie negatívnych faktorov,

¹ Lazar, J.: Dobré mravy v občianskom práve. Slušnosť v práve. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. II. Lubyho právnické dni. Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK. Bratislava 1991

ktoré spôsobujú rozpor s dobrými mravmi a sú v odbornej literatúre niekedy označované aj ako skutkové podstaty rozporu s dobrými mravmi.

Celkovo sme vychádzali najmä z literatúry autorov ako Jaroslav Salač, u ktorého sme využili najmä spomenuté triedenie zmlúv a negatívne faktory, potom Vladimíra Kubeša, kde sme rovnako uviedli jeho triedenie zmlúv proti dobrým mravom. Zo slovenskej literatúry to bol najmä Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, II. Lubyho právnických dní, vďaka ktorému sme na začiatku oboznamovali s témou. Rovnako sme použili aj judikatúru tak slovenských, ako aj českých súdov.

1 Dobré mravy všeobecne

1.1 Morálka a dobré mravy

Pojem morálka má ku pojmu dobré mravy najbližšie. Pod morálkou môžeme rozumieť určitý normatívny systém morálnych hodnôt, ktoré vyjadrujú základne hodnoty ľudského života.

„Morálka je to, čo by mal človek dodržiavať a podľa čoho by mal riadiť svoje správanie, konanie a vzťahy k ostatným ľuďom, spoločnosti, príslušnej triede, sociálnej skupine, vzťahy voči sebe samému atď. Prostredníctvom morálky spoločnosť hodnotí správanie človeka z hľadiska dobra a zla.“²

Tento systém pôsobí vo viacerých rovinách:

- univerzálne (univerzálna morálka), každý člen spoločnosti je viazaný aspoň jednou morálnou normou,
- partikulárne (partikulárna morálka), určitá skupina, okruh osôb, na ktoré pôsobia určité morálne normy, zatiaľ čo na iných nepôsobia,
- individuálna morálka (svedomie), postupne sa možno dostať až ku morálke jednotlivca.

Systém morálnych pravidiel pôsobí všade, kde sa nachádzajú ľudia. Pri porušení morálnych pravidiel nastane morálna sankcia. Môže to byť formou verejnej sankcie, napr. verejné odsúdenie, opovrhnutie, či formou súkromnej sankcie, akou sú napríklad výčitky svedomia. Oficiálna sankcia by nastala, len ak by zároveň došlo aj ku porušeniu právnych predpisov.

Ak si položíme otázku, odkiaľ sa vlastne pravidlá morálky čerpajú, dostaneme sa až ku zdrojom pochádzajúcim z rôznych filozofických smerov. Medzi najčastejšie citované zdroje patria:

- boh (theistická koncepcia morálka),
- príroda (naturalistická koncepcia morálky),

² Čechotová, V.: Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava : EPOS. 2005, s. 15

- rozum (racionalistická koncepcia morálky).

V dnešnej dobe sa stretávame s názormi odborníkov, ktorí tvrdia, že morálne pravidlá sa dostávajú do ľudského podvedomia najmä pôsobením takých významných faktorov ako sú rodina, škola a pod.. Vzťah, ktorí si nakoniec vytvorí jednotlivец ku svetu potom tvorí jeho svedomie, ktoré je významným prvkom ľudského konania.

„Všeobecné pravidlá spolužitia ľudí v spoločnosti sa stávajú našou vnútornou hodnotou prostredníctvom toho intímneho spoločenstva, v ktorom žijeme od začiatku nášho duševného života, a ktoré má na nás vplyv pravdepodobne už niekoľko mesiacov pred narodením. Opakujúce sa hlboké prežité vzťahu k druhým ľuďom, tvorí sa o nás starajú a prejavujú nám lásku, formuje naše prežívanie druhých ľudí, prírody a sveta vôbec.“³

Morálku môžeme označiť aj ako hodnotiace meradlo určitého konania, ktoré rozpoznáva aké konanie je mravné, teda v súlade s morálkou a naopak nemravné.

Dobré mravy sú svojim spôsobom súborom morálnych pravidiel. A slovo dobré znamená, že sa jedná o zvyky, spôsoby, zásady alebo príkazy, ktoré sú v súlade s morálkou. Môžeme teda hovoriť o moralite dobrých mravov.

Ako sme už uviedli, dobré mravy s morálkou úzko súvisia, no v žiadnom prípade s ňou nie sú totožné. Nachádzame tu totižto niekoľko rozdielov. „Dobré mravy netvorí spoločenský normatívny systém. Sú korekciou, či meradlo hodnotenia konkrétnych situácií, ktoré zodpovedajú všeobecne uznávaným pravidlám slušnosti, poctivého obchodného styku a pod.“⁴

³ Valach, M.: Svět na přědělu. Brno : Doplnok. 2000, s. 265

⁴ Knapp, V.: Teorie práva. Praha : C. H. Beck. 1995, s. 85

1.2 Historický vývoj

Inštitút dobrých mravov je jednou z najstarších zásad súkromného práva. Je to tradičný pojem pochádzajúci už z rímskeho práva, ktorý bol prevzatý do právnych poriadkov krajín európskeho kontinentu.

V klasickom rímskom práve možno spomenúť Gaiusa, ktorý vo svojej učebnici uvádza aj tieto príklady. „V rámci mandátnej zmluvy je mandatár mandantom poverený, aby ukradol určitú vec Titiovi, alebo aby ho fyzicky napadol. Gaius konštatuje, že takýto mandát je proti dobrým mravom.“⁵ Použil práve toto kritérium, nakoľko nebolo možné posúdiť takéto konania podľa schémy zákonných zákazov. Napadnutie aj krádež boli síce formy deliktu, ale neexistoval zákon, ktorý by ich výslovne zakazoval. Práve z tohto dôvodu sa využili dobré mravy, ktoré ich považovali za konanie zavrhnutiahodného charakteru, ktoré nemohlo byť právom uznané.

Podľa J. Hurdíka „dobré mravy už v klasickom rímskom práve slúžili ako korekcia zblíženia formálneho uplatňovania právnych noriem s požiadavkami na odstránenie tvrdosti, asociálnosti a amorálnosti pri rozhodovaní.“⁶ V rôznej miere bola táto korekcia použitá vo veľkých kodifikáciách občianskeho práva v 19. storočí.

Problematiku rozporu s dobrými mravmi v Československu aj v Slovenskej republike možno rozdeliť z časového hľadiska do dvoch etáp. V prvej etape je to právny stav do roku 1950 a v druhej, právny stav po roku 1950.

V prvom vývojovom období je významným vydaním tzv. recepčného zákona č. 11/1918 Zb.. V rámci tohto zákona bol prevzatý rakúsky Všeobecný občiansky zákonník z roku 1811, ktorý platil na území vtedajších Čiech, Moravy a Sliezska. Všeobecný občiansky zákonník z roku 1811 používal pojem dobré mravy len v ustanovení § 26, ktoré ustanovovalo, že nedovolenými spoločnosťami sú tie, ktoré boli zakázané politickými zákonmi

⁵ Salač, J.: Rozpor s dobrými mravmi a jeho následky v civilním právu. Praha : C. H. Beck. 2000, s. 11

⁶ Hurdík, J.: Zásady soukromného práva. Brno : Masarykova univerzita. 1998, s. 74 a násl.

alebo ktoré zrejme porušovali bezpečnosť, verejný poriadok alebo dobré mravy.

Prameňom nášho súkromného práva bolo uhorské obyčajové právo a zostalo ním až do roku 1950. Samotné obdobie uplatňovania obyčajového práva na našom území možno rozdeliť do niekoľkých etáp, ktoré sú ohraničené kodifikačnými pokusmi. Literatúra uvádza nasledovné obdobia:

- od najstarších čias až do roku 1514,
- od roku 1514 do roku 1848,
- od roku 1848 do roku 1918.⁷

Pojmu dobré mravy, ktorý bol zavedený aj do Všeobecného občianskeho zákonníka a vyskytoval sa aj v slovenskom práve sa venovala právna teória a mnohí autori. Ich názory možno podľa charakteristických rysov rozdeliť do niekoľkých skupín, ako tomu učinil napríklad aj H. Herzog, ktorý ako kritérium svojho delenia autorov, použil skutočnosť, či v dobrých mravoch vidia morálku alebo mravy. Niektorými autormi bolo toto triedenie označované ako neudržateľné a vyčítali mu nedostatky a zameranosť na terminologické hľadisko.⁸

Herzog rozlišuje tieto tri skupiny:

- do prvej skupiny patria tí, ktorí stotožňujú dobré mravy s mravnosťou alebo s morálkou a oba výrazy považujú za rovnocenné,
- v druhej skupine sú autori, ktorí dobré mravy stotožňujú s mravom,
- tretia skupina na vymedzenie pojmu používa tak mravnosť, ako aj slušnosť, ktoré možno pridať k mravom.

Vladimír Kubeš⁹ vo svojej knihe „Smlouvy proti dobrým mravům“ rozlišuje celkom šesť skupín názorov vyjadrujúcich sa ku pojmu a funkciám dobrých mravov.

1. Kohlerova skupina – skupina autorov, ktorí v dobrých mravoch vidia odkaz na morálku v čistom, nie v bežnom zmysle, na morálny

⁷ Čechotová, V.: Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava : Epos. 2005, s. 46

⁸ Čechotová, V.: Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava : Epos. 2005, s. 50

⁹ Kubeš, V.: Slouvy proti dobrým mravům. Praha : Orbis. 1933

zákon, orientovaný spravidla autorovou subjektivitou a jeho filozofickým založením. Okrem Kohlera do tejto skupiny patria napríklad aj Pfannkuch, Ripert, Planiol a Ropert.

2. Salingerova skupina – odvoláva sa na vlastné morálne rozhodnutie sudcu, ktorý ako člen spoločnosti rozhodne na základe svojho morálneho presvedčenia, ktoré by malo byť totožné s názormi spoločnosti, ktorej je členom.
3. Sociologická skupina – vidí dobré mravy nie v morálke, ale v názoroch ľudí a ľudských skupín, teda spoločnosti. Táto skupina má ešte päť podskupín, na ktorých čele stáli Lotmar, Herzog, Ríšsky súd, Československý najvyšší súd, Sedláček.
4. Goezova skupina – zdôrazňuje formálnu stránku problému, nedospieva ku jeho riešeniu pre nedostatok neetických a metodologických základov poznania. Podľa tejto skupiny posudzovaný spor s dobrými mravmi možno hľadať len v právnom poriadku.
5. Stammlerova skupina – rešpektuje podstatu jeho učenia o správnom práve. Stotožňuje odkaz na dobré mravy s odkazom na správne právo.
6. Dernburgova skupina – chápe dobré mravy ako zdravý, dobrý, sociálny stav.

V druhej etape po roku 1950 došlo ku vydaniu nového občianskeho zákonníka pod číslom 141/1950 Zb., ktorý nadobudol účinnosť 1. 1. 1951. Mal byť vyjadrením nových spoločenských pomerov v oblasti občianskeho práva po roku 1948. Občiansky zákonník z roku 1950 upravoval obsahové náležitosti právneho úkonu v ustanovení § 36 ods. 1, ktorý stanovil: „Neplatný je právny úkon, ktorý sa prieči zákonu alebo všeobecnému záujmu.“

Pre výklad tohto ustanovenia mal význam aj § 31 Občianskeho zákonníka, v ktorom bolo ustanovené, že prejavy vôle je treba vykladať vzhľadom k okolnostiam, tak ako to zodpovedá pravidlám socialistického spolužitia vo väzbe v § 3 toho zákona, podľa ktorého nikto nesmel zneužívať

svoje občianske práva ku škode celku. Celkove bolo potrebné vychádzať z podstaty socialistického práva ako všeobecne zaväzujúceho vyjadrenia vôle pracujúcej triedy, ktoré odpovedalo záujmom tejto triedy a celého pracujúceho ľudu.¹⁰

Pojem dobré mravy je tu nahradený pojmom pravidlá socialistického spolužitia. Socialistické občianske právo teda nemohlo poskytovať právnu ochranu tým právnym úkonom, ktoré by narušili socialistický účel či politické záujmy občianskeho práva.

Za krátku dobu došlo k vydaniu nového občianskeho zákonníka, zákona č. 40/1964 Zb., ktorý nadobudol účinnosť dňa 1. apríla 1964. Tento právny predpis v novelizovanej podobe platí prakticky až dodnes.

Pre nás má význam spomenúť si čl. VI základných zásad Občianskeho zákonníka v pôvodnom znení, v zmysle ktorého: „Výkon práv a povinnosti vyplývajúcich z občianskoprávných vzťahov musí byť v súlade s pravidlami socialistického spolužitia.“ Pravidlá socialistického spolužitia teda boli, alebo mali byť stelesnením socialistickej morálky.

Môžeme povedať, že vzťah pravidiel socialistického spolužitia možno chápať ako v modernom práve vzťah dobrých mravov a právnych noriem. Socialistické právo ako súboru pravidiel socialistického spolužitia priznávalo dve funkcie, a to interpretačnú a sankčnú. Veľký rozdiel možno vidieť práve vo funkcii sankčnej v porovnaní s moderným právom. Sankcia nastupovala iba v tých prípadoch, keď zákon stanovil určitú sankciu za rozpor s pravidlami socialistického spolužitia výslovné.

Tieto pravidla teda nemali funkciu korekcie obsahovej platnosti právnych úkonov, pretože túto funkciu plnil podľa Občianskeho zákonníka z roku 1950 tzv. všeobecný záujem obsiahnutý v § 36, respektíve všeobecný záujem spoločnosti, podľa Občianskeho zákonníka z roku 1964 v ustanovení § 39. Táto neplatnosť právneho úkonu bola absolútnou neplatnosťou.

V roku 1992 nadobudla účinnosť novela zákona č. 509/1991 Zb., ktorou bol Občiansky zákonník z roku 1964 zásadne novelizovaný. Touto

¹⁰ Špaček, V.: Projevy vôle a právní úkony v občanském právu. 1953, s. 126

novelou sa dostal do nášho právneho poriadku opäť pojem dobré mravy, ktorý nahradil pojem pravidlá socialistického spolužitia.

1.3 Vymedzenie pojmu dobré mravy

Vymedzením pojmu dobré mravy sa zaoberali mnohí autori a význam má taktiež uviesť aj judikatúru súdov. Nakoľko tento pojem ani u nás, ani v Českej republike zatiaľ nie je zákonne vymedzený, na ilustráciu sme použili názory niekoľkých autorov, ktorí sa vymedzeniu tohto pojmu zaoberali.

V slovenskom práve je to napríklad J. Lazar, podľa ktorého: „K dobrým mravom nepatria všetky alebo značná časť všeobecne uznaných noriem morálky, ale zrejme iba tie, ktoré predstavujú fundamentálny hodnotový poriadok spoločnosti vytvárajúci tiež základ pre právny poriadok, vrátane jedného z jeho najzákladnejších odvetví – občianskeho práva.“¹¹

Z ďalších autorov možno spomenúť aj Bohumila Havela, ktorý tvrdí, že dobré mravy možno chápať ako súbor určitých, spoločnosťou vytvorených a uznávaných pravidiel slušnosti, ktoré vedú jedinca tak ku vzájomnému rešpektovaniu sa navzájom, ako aj k nepoškodzovaniu všeobecných záujmov spoločnosti.¹²

Rozhodnutie č. 88 Najvyššieho súdu Slovenskej republiky uverejnené v roku 1998 uvádza: „Dobré mravy (boni mores) patri k zásadám súkromného práva, bývajú užívané ako kritérium obmedzujúce subjektívne práva v ich obsahu, alebo častejšie obmedzujúce výkon subjektívnych práv. Dobré mravy hoci sú zákonným pojmom, a teda majú funkciu normotvornú, nie sú zákonom definované. Ich obsah spočíva vo všeobecne platných normách morálky, pri

¹¹ Lazar, J.: Dobré mravy v občianskom práve. Slušnosť v práve. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie II. Lubyho právnické dni. Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského. Bratislava 1993, s. 111

¹² Havel, B.: Dobré mravy a poctivý obchodný styk. Právnik, roč. 139, 2000, č. 1, s. 53

ktorých je daný všeobecný záujem ich rešpektovania. Posúdenie konkrétneho obsahu pojmu dobré mravy patrí vždy od prípadu k prípadu sudcovi.¹³

Ústavný súd Českej republiky vymedzuje dobré mravy ako súhrn etických, všeobecne zachovávaných a uznávaných zásad, ktorých dodržiavanie je mnohokrát zabezpečované i právnymi normami tak, aby každé konanie bolo v súlade so všeobecnými morálnymi zásadami demokratickej spoločnosti. Súlade či nesúlad s dobrými mravmi musí byť posudzovaný z hľadiska konkrétneho prípadu v danom čase, na danom mieste a vo vzájomnom konaní účastníkov právneho vzťahu. Hodnotenie súladu či nesúladu s dobrými mravmi prináleží výhradne všeobecným súdom, a teda ani nemôže byť v možnostiach Ústavného súdu Českej republiky posudzovať takýto rozpor, pokiaľ sa však nejedná o porušenie základných práv a slobôd.¹⁴

Pojem dobré mravy vykazuje istú mieru nemennosti, no na druhej strane podlieha určitému vývoju, tak ako sa v spoločnosti dynamicky vyvíja názor na to, čo je a čo nie je mravné. Tak ako spoločnosť sama podlieha dynamike, rovnako s ňou aj dobré mravy. Dobré mravy sú odrazom spoločnosti.

Kubeš videl v zákonoch prvok stability a v aktualizácií dobrých mravov zase prvok dynamiky. „Dobré mravy sa menia časom, niekedy rýchlejšie ako zákonodarná sila. Hlavne vtedy rýchlejšie, keď k nim poukazuje občiansky zákonník, teda dielo, ktoré spravidla pretrvá storočia.“¹⁵

Na dynamiku tohto vývoja je možné poukázať príkladom z nemeckej judikatúry z roku 1975. V tomto roku súd rozhodol, že zmluva o ubytovaní dvoch ľudí opačného pohlavia, ktorí nie sú manželom (v danom prípade boli už zasnúbení), je nemravná. V dnešnej dobe možno predpokladať, že by takáto zmluva pochybnosti nevyvolala. V Nemecku možno nájsť aj druhý príklad. Zmluvy o poskytovaní sexuálnych služieb boli v minulosti absolútne neplatné pre rozpor s dobrými mravmi. To všeobecne platí naďalej, no od roku 2002 už nie pre služby poskytované vo verejných domoch, kde prostitútky z verejných

¹³ Rozsudok NS SR č. 88 zo dňa 21. 8. 1997

¹⁴ Ústavný súd Českej republiky. Zbierka nálezov a uznesení. Zväzok 10. Praha : C. H. Beck, uznesenie č. 14 (1998)

¹⁵ Kubeš, V.: Smlouvy proti dobrým mravům. Praha : Orbis. 1933, s. 177

domov môžu zákazníka zažalovať ak nezaplatí. Tieto služby sú totiž nemeckým štátom nanovo regulované.

Na časovú premenu dobrých mravov v priebehu storočí upozorňuje Kubes. „Čo dnes nás naplňuje odporom – napríklad sobáš s vlastnou sestrou – bolo kedysi u Peržanov najvyššou cnosťou. Dedičská zmluva u Rimanov považovaná bola za zmluvu contra bonos mores a prehlásená za neplatnú, dnes je uznaná a upravená samotným zákonom.“¹⁶ v dnešnej dobe je dedičská zmluva opäť neplatná.

Dobré mravy môžu popri konzervatívnych zložkách obsahovať aj také súčasné prvky, ako sú ochrana spotrebiteľa, rovnosť pohlaví, ochrana zvierat a podobne.

Nie je teda možné tento pojem jednoznačne legálne definovať, ale je potrebné si uvedomiť, že hlavnú úlohu tu zohráva nezávislý súd, ktorým v konkrétnom prípade, v konkrétnom čase a na konkrétnom mieste a vzájomnom konaní účastníkov určí hranice dobrých mravov. Zahraničné právne poriadky rovnako tento pojem nedefinujú, ale odkazujú na početnú judikatúru a názory právnikov.

Sudca pri rozhodovaní dobrých mravov myslí konkrétne. Je nutné uvedomovať si všetky okolnosti daného prípadu. Najmä subjektívne okolnosti, teda tie, ktoré úzko súvisia s účastníkmi konania, no tiež objektívne okolnosti, teda tie, ktoré nemajú príčinu v osobách účastníkov.

Potrebu rozhodovať v rámci všetkých okolnosti prípadu, konštatuje aj rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky, v ktorom je uvedené: „Dobré mravy ... sú skôr meradlom etického hodnotenia konkrétnych situácií a ich súladu so všeobecne uznávanými pravidlami slušnosti a poctivého konania. Rozpor právneho úkonu s dobrými mravmi je preto potrebné posudzovať v každom prípade individuálne s prihliadnutím ku konkrétnym okolnostiam konania účastníkov v príslušnom období a k ich vtedajšiemu postaveniu.“¹⁷ Sudca teda berie do úvahy okolnosti na oboch stranách, u žalobcu aj u žalovaného.

¹⁶ Kubeš, V.: Smlouvy proti dobrým mravům. Praha : Orbis. 1933, s. 177

¹⁷ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky č. 1583/2000

Ako má teda sudca zisťovať obsah dobrých mravov? Podľa súčasnej praxe, má byť určený názorom rozhodujúcej väčšiny členov spoločnosti na dobré mravy. V antickom Ríme využívali na určenie obsahu dobrých mravov výpovede najväznejších rímskych občanov, tzv. morálnej elity.

Na zavinenie sa okrem určitých výnimiek neberie ohľad pri rozpore právneho úkonu alebo výkonu práv s dobrými mravmi. Okrem § 424 (o škode spôsobenej úmyselným konaním proti dobrým mravom) občiansky zákonník výslovne nepoukazuje na zavinenie v prípade rozporu s dobrými mravmi. Osoba, ktorá jedná v rozpore s dobrými mravmi nesie za svoje konanie objektívnu zodpovednosť.

1.4 Judikatúra k problematike rozporu s dobrými mravmi

Z judikatúry sme čerpali predovšetkým v osobitnej časti tejto práce, pri jednotlivých ustanoveniach zákona odkazujúcich na dobré mravy.

Zo slovenských súdov možno spomenúť judikát, ktorý sa vyjadruje k povahe § 3 ods. 1 Občianskeho zákonníka. Zakladá zásadu, že výkonu práva, ktorý je okrem iného v rozpore s dobrými mravmi nemožno poskytnúť právnu ochranu. Toto ustanovenie nemá mať vlastnú normotvornú povahu a má upravovať iba spôsob aplikácie a interpretácie ustanovení, ktoré priamo upravujú právne vzťahy, a to na základe všeobecných pravidiel morálnych, elementárnej slušnosti a tolerancie a morálneho charakteru jednajúcich. Na základe tohto ustanovenia teda nemožno právne vzťahy zakladať, meniť či rušiť, avšak iba upravovať. Úprava na základe rozporu s dobrými mravmi je tak základom a podstatou tohto ustanovenia.¹⁸

V tejto časti možno na ilustráciu využiť uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 5. októbra 2000 (sp. zn. 30 Cdo 1842/2000).

Z odôvodnenia:

¹⁸ Zo súdnej praxe. 1997, č. 4. s. 76

Súd prvého stupňa zamietol žalobu, ktorou sa žalobcovia domáhali, aby žalovaným bola uložená povinnosť zaplatiť spoločne nerozdielne 62 000 Kč a rozhodol o nákladoch konania. Vychádzal zo zistenia, že účastníci uzavreli nájomnú zmluvu o prenájme nebytových priestorov, v ktorej si dohodli zmluvnú pokutu vo výške 2 000 Kč za každý deň omeškania, pokiaľ žalovaní ako nájomcovia nevyprázdnia a neodovzdajú prenajaté priestory žalobcom, ako prenajímateľom, ku dňu zániku nájmu. Nájom skončil výpoveďou dňa 30. septembra 1997, prenajaté priestory boli vyprázdnené k 1. novembru 1997, takže zmluvná pokuta bola žalobcami vyčíslená za 31 dní omeškania s vyprázdnením.

Súd prvého stupňa žalobu zamietol s tým, že priznanie zmluvnej pokuty žalobcom by v danom prípade bolo v rozpore s dobrými mravmi podľa § 3 Občianskeho zákonníka, pretože jej výška je v zjavnom rozpore s výškou dojednaného nájomného, ktoré predstavovalo 14 776 Kč mesačne. O odvolaní žalobcov rozhodoval vo veci odvolací súd, ktorý rozsudok súdu prvého stupňa potvrdil. Nevyhovel návrhu žalobcov na pripustenie dovolania k otázke, či dojednaná zmluvná pokuta môže byť vôbec v rozpore s dobrými mravmi, pretože túto otázku nepovažuje za zásadnú po právnej stránke, keď založil svoj rozsudok na právnom názore, že dojednaná zmluvná pokuta je neplatná podľa § 39 Občianskeho zákonníka, pretože jej výška je neprimeraná vzhľadom k výške dojednaného nájomného. Odvolací súd sa stotožnil so záverom súdu prvého stupňa o neprimeranosti výšky zmluvnej pokuty, a uzavrel, že nájomná zmluva uzatvorená medzi účastníkmi je v tej časti, ktorá sa týka dojednania zmluvnej pokuty, neplatná podľa § 39 Občianskeho zákonníka, ako právny úkon priečiaci sa dobrým mravom.

Rozsudok odvolacieho súdu napadli žalobcovia dovolaním, ktorého prípustnosť odôvodnili odkazom na § 239 ods. 2 OSŘ, lebo majú za to, že dovolací súd dospeje k záveru, že napadnuté rozhodnutie súdu má po právnej stránke zásadný význam. Za zásadnú právnu otázku považujú, či je v rozpore s dobrými mravmi, pokiaľ si zmluvné strany dojednávajú pre prípad nevyprázdnenia nebytových priestorov v dohodnutej dobe zmluvnú pokutu

zodpovedajúcu päťnásobku nájomného. Podľa dovolateľov takéto dojednanie nie je v rozpore s dobrými mravmi, pretože ak nenastane porušenie povinnosti, nenastupuje povinnosť platiť zmluvnú pokutu. Je teda len na účastníkoch zmluvy, aby posúdili, či sú ochotní zmluvu uzavrieť so všetkými rizikami, ktoré z nej vyplývajú, alebo nie. Dovolatelia navrhovali zrušenie rozsudku odvolacieho súdu a vrátenie veci tomuto súdu k ďalšiemu konaniu. Dovolanie nie je prípustné.

Vzhľadom ku skutočnosti, že odvolací súd výrokom svojho rozsudku nevyhovel návrhu žalobcu na pripustenie dovolania, postupuje odvolací súd pri posudzovaní prípustnosti dovolania podľa § 239 ods. 2 OSŘ. Podľa tohto ustanovenia, ak nevyhoví odvolací súd návrhu účastníka na vyslovenie prípustnosti dovolania, ktorý bol uskutočnený najneskôr pred vyhlásením potvrdzujúceho rozsudku, ktorým bolo rozhodnuté vo veci samej, je dovolanie podané týmto účastníkom prípustné, ak odvolací súd dospeje k záveru, že napadnuté rozhodnutie odvolacieho súdu má po právnej stránke zásadný význam. Dovolací súd teda posudzuje ako otázku predbežnú, či potvrdzujúci rozsudok odvolacieho súdu má po právnej stránke zásadný význam. Rozhodnutie odvolacieho súdu musí mať zároveň po právnej stránke zásadný význam aj z hľadiska rozhodovacej činnosti súdov vôbec, teda so všeobecným dopadom na prípady obdobnej povahy.

Z hľadiska dovolacieho dôvodu, ako ho dovolatelia uplatnili, bolo rozhodujúce posúdenie, či dojednanie o zmluvnej pokute v zmluve o nájme nebytových priestorov, ktorú účastníci uzavreli je platná, či je v súlade s § 544 ods. 2 Občianskeho zákonníka, či jej platnosť pri dojednaní o výške zmluvnej pokuty nie je v rozpore s dobrými mravmi v zmysle § 39 Občianskeho zákonníka.

Určenie výšky zmluvnej pokuty je zásadne vecou vzájomnej dohody účastníkov tohto dojednania. Dojednanie výšky zmluvnej pokuty, či spôsobu jej určenia je vecou dohody účastníkov.

Odvolací súd posúdil výšku zmluvnej pokuty z hľadiska jej primeranosti, s ohľadom na hodnotu a význam povinnosti zaistenej touto pokutou. Ako pri každom právnom úkone hodnotil, či sú splnené kritéria

stanovené pre platnosť právneho úkonu v § 37 a nasledujúcich Občianskeho zákonníka. Podľa § 39 Občianskeho zákonníka neplatný je právny úkon, ktorý svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu, alebho ho obchádza, alebo sa prieči dobrým mravom.

Právny úkon sa prieči dobrým mravom, pokiaľ nerešpektuje niektorú zo súhrnu spoločenských, kultúrnych a mravných noriem, ktoré v historickom vývoji osvedčujú istú nemennosť, vystihujú podstatné historické tendencie, sú zdieľané rozhodujúcou časťou spoločnosti a majú povahu noriem základných.¹⁹

¹⁹ Najvyšší súd ČR, Spáčil, J. Právní rozhledy 6/2003. Rubrika 2003/soudní rozhodnutí. S. 305-307

2 Osobitná časť

2.1 Výkon práv a povinností v rozpore s dobrými mravmi podľa § 3 ods. 1 Občianskeho zákonníka

„Výkon práv a povinností vyplývajúcich z občianskoprávnych vzťahov nesmie bez právneho dôvodu zasahovať do práv a oprávnených záujmov iných a nesmie byť v rozpore s dobrými mravmi.“²⁰

V občianskom zákonníku plní funkciu inštitútu právneho zákazu zneužitia práv § 3 ods. 1, aj keď zákaz zneužitia práv tu nie je výslovne pomenovaný.

Z tejto normatívnej vety možno vyvodit', že zákonodarca porušeniu písaného a nepísaného práva prikladá rovnaký význam a toto porušenie spôsobuje aj rovnaké následky. Treba mať na mysli, že dobré mravy bránia len výkonu práv a povinností, ktorými sa zasahuje do práv a oprávnených záujmov iných, teda ak takýto výkon nikoho neruší v jeho právach, právny poriadok ho nepostihuje.

S výkonom práv alebo povinností, ktoré sa priečia dobrým mravom, a ktoré nie sú právnym úkonom, právny poriadok výslovne nespája žiadny bezprostredný nepriaznivý následok (napr. neplatnosť). Sankcia sa uplatňuje len vtedy, ak tak ustanovuje určitá právna norma, no ustanovenie § 3 ods. 1 Občianskeho zákonníka neobsahuje nijaké právne následky a to ani vo všeobecnej rovine, ako je tomu napríklad v prípade § 265 Obchodného zákonníka (odopretie právnej ochrany).

Zistenie prípadného rozporu výkonu práv a povinností s dobrými mravmi nemusí ešte bez ďalšieho viesť k určitým právnym následkom ku konajúcemu. Sankcia sa uplatní až vtedy, ak sa dosiahne taký stupeň rozporu s dobrými mravmi, že je dôvodné použitie sankcie.

²⁰ Cit. § 3 ods. 1 Zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov

2.2 Právny úkon proti dobrým mravom podľa § 39 Občianskeho zákonníka

„Neplatný je právny úkon, ktorý svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza alebo sa prieči dobrým mravom.“²¹

Ak právny úkon svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu, alebo ho obchádza, alebo sa prieči dobrým mravom, hovoríme o nedovolenosti právneho úkonu. V rozpore so zákonom sú právne úkony, ktorých vznik a plnenie z nich je výslovne zakázané, alebo sa prieči zákonu. Právne úkony, ktoré zákon obchádzajú, síce neodporujú zákonnému zákazu, ale ich dôsledky mu odporujú. V rozpore s dobrými mravmi je aj právny úkon, ktorý sa neprieči zákonu, ani zákon neobchádza, ale z hľadiska mravných zásad, na ktorých spočíva spoločnosť sa považuje za nežiaduci.

Do rozporu s dobrými mravmi sa môžu dostať všetky právne úkony, najčastejšie hovoríme o rozpore zmlúv s dobrými mravmi.

Normy týkajúce sa rozporu s dobrými mravmi sú všeobecné vo vzťahu ku všetkým právnym úkonom, preto ustanovenie § 39 Občianskeho zákonníka možno použiť ako špeciálnu normu, ak pre konkrétny typ zmluvy zákon neustanovuje inak. Do rozporu sa musí dostať obsah, alebo účel právne relevantného správania. Motív je v tomto prípade nepodstatný.

Následkom takéhoto právneho úkonu je neplatnosť právneho úkonu, a to absolútna, nakoľko v Občianskom zákonníku platí zásada, že právne úkony sú neplatné absolútne, pokiaľ ich zákon nevyhlasuje za neplatné relatívne.

Absolútna neplatnosť nastáva priamo zo zákona, teda ex lege, pôsobí voči každému, a teda každý sa jej môže dovoľávať. Absolútna neplatnosť sa nepremlčuje.

Ak je právny úkon contra bonos mores, teda v rozpore s dobrými mravmi, je neplatný preto, že to výslovne ustanovuje právna norma.

²¹ Cit. § 39 Zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov

Ak neplatnosť právneho úkonu spôsobí škodu, na čo odkazuje ustanovenie § 42 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého: „Ak pre neplatnosť právneho úkonu vznikne škoda, zodpovedá za ňu podľa ustanoví tohto zákona o zodpovednosti za škodu.“ V takomto prípade sa náhrady škody môže domáhať ten, komu bola škoda spôsobená.

Ak dôjde k plneniu z takéhoto neplatného právneho úkonu, plnenie je v takomto prípade považované za bezdôvodné obohatenie podľa ustanovení § 451 ods. 2 Občianskeho zákonníka, ktoré sa v zmysle § 456 Občianskeho zákonníka musí vydať tomu, na úkor koho sa získalo. Bezdôvodné obohatenie sa vydá štátu, ak oprávnenú osobu nie je možné zistiť.

2.3 Zrušenie alebo odňatie subjektívneho práva

Následkom konania subjektu v rozpore s dobrými mravmi, môže dôjsť aj ku zrušeniu či odňatiu subjektívneho práva.

„Zo závažných dôvodov, najmä ak by ďalšie trvanie bezpodielového spoluvlastníctva odporovalo dobrým mravom, môže súd na návrh niektorého z manželov spoluvlastníctvo zrušiť i za trvania manželstva.“²²

Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov zaniká najmä zánikom manželstva a v dvoch výnimočných prípadoch za ja trvania manželstva jeho zrušením na základe súdneho rozhodnutia.

Musia byť teda splnené podmienky ako závažné dôvody, respektíve ak by trvanie bezpodielového spoluvlastníctva odporovalo dobrým mravom. Príkladom je situácia ka jeden z manželov je sústavne zadlžený v dôsledku závislosti na alkohole. Následkom tohto jeho stavu a konania vzniká na strane druhého manžela obava, že pohľadávka jeho veriteľa, ktorá vznikla za trvania manželstva, bude pri výkone rozhodnutia uspokojená aj z majetku v bezpodielovom spoluvlastníctve manželov.

²² Cit. § 148 ods. 2 Zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov

Takéto zrušenie bezpodielového spoluvlastníctva manželov vlastne plní funkciu ochrany, ktorá má zabrániť negatívnym dôsledkom, ktoré by mohli nastať na majetku v bezpodielovom spoluvlastníctve manželov.

Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov nemožno ukončiť za trvania manželstva dohodou manželov ani manželia nemôžu uzavrieť súdny zmier. Takéto bezpodielové spoluvlastníctvo možno ukončiť len rozhodnutím súdu. Zrušené bezpodielové spoluvlastníctvo manželov môže byť obnovené len rozhodnutím súdu na návrh jedného z manželov.

„Nájomca alebo ten, kto je členom jeho domácnosti, hrubo poškodzuje prenajatý byt, jeho príslušenstvo, spoločné priestory alebo spoločné zariadenia v dome, alebo sústavne narušuje pokojné bývanie ostatných nájomcov alebo vlastníctvo bytov, ohrozuje bezpečnosť alebo porušuje dobré mravy v dome.“²³

Pri tomto ustanovení je potrebné si uvedomiť dve základné skutočnosti, a to hrubo poškodzuje a sústavne narušuje. Medzi spôsoby zániku nájmu bytu patrí aj písomná výpoveď, ktorú prenajímateľ môže dať len z dôvodov, taxatívne vymenovaných v ustanovení § 711 ods. 1 písm. a) až g) Občianskeho zákonníka. Ak prenajímateľ dá výpoveď z dôvodu porušovania dobrých mravom, je potrebné, aby tento dôvod aj presne skutkovo vymedzil.

Teda musí uviesť nielen skutočnosť, že došlo ku porušeniu dobrých mravov, ale v čom toto porušenie spočíva, uviesť časový interval ako dlho trvá, či sa jedná o opakované rušenie, alebo nastalo len raz a podobne. Výpovedný dôvod nemožno dodatočne v žiadnom prípade meniť.

„Ubytovateľ môže od zmluvy pred uplynutím dohodnutej doby odstúpiť, ak ubytovaný v ubytovacom zariadení aj napriek výstrahe hrubo porušuje dobré mravy alebo inak porušuje svoje povinnosti zo zmluvy.“²⁴

Jedným z predčasných spôsobov zániku zmluvy o ubytovaní je aj odstúpenie od zmluvy, a to jednak z o strany ubytovaného (§ 759 ods. 1 Občianskeho zákonníka), ako aj zo strany ubytovateľa (§ 759 ods. 2 Občianskeho zákonníka). Pri odstúpení od zmluvy zo strany ubytovateľa je

²³ Cit. § 711 ods. 1 písm. c) Zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov

²⁴ Cit. § 759 ods. 2 Zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov

dôležité si uvedomiť, čo vyplýva z dikcie vyššie uvedeného zákonného ustanovenia.

Na rozdiel od prípadov, ktoré sme spomínali skôr v tomto prípade musí byť porušenie dobrých mravov, ktoré je vyjadrené pojmami „hrubo porušuje“ alebo „opakovane porušuje“.

Skutočnosť, že sa musí jednať o opakované porušenie možno nájsť v spojení „napriek výstrahe hrubo orušuje“. To znamená, že po prvom porušení dobrých mravov musí ubytovateľ písomne ubytovaného upozorniť na následky, ktoré spôsobí opakovanie tohto porušenia a až keď aj napriek tejto výstrahe ubytovaný neuposlúchne, môže od zmluvy o ubytovaní ubytovateľ odstúpiť.

Rovnako o hrubom porušení dobrých mravov hovorí aj ustanovenie § 630 Občianskeho zákonníka: „Darca sa môže domáhať vrátenia daru, ak sa obdarovaný správa k nemu alebo členom jeho rodiny tak, že tým hrubo porušuje dobré mravy.“

V tomto prípade sa jedná o jednostranný právny úkon darcu, ktorého následkom je zrušenie darovacej zmluvy. K otázke hrubého porušenia dobrých mravov, Najvyšší súd Slovenskej republiky vyslovil názor, „že to nie je akékoľvek nevhodné správanie alebo nevďačnosť, ale také, ktoré so zreteľom na všetky okolnosti konkrétneho prípadu možno kvalifikovať ako hrubé porušenie dobrých mravov.“ Za hrubé porušenie dobrých mravov obdarovaným nemožno teda považovať napríklad predaj darovanej veci cudzej osobe alebo nenavštevovanie darcu pri príležitosti sviatkov a jeho životných jubilea.

Pri posudzovaní konkrétneho správania sa, tak ako sme uviedli vyššie, je potrebné zamerať sa na to, či ide o porušenie dosahujúce značnú intenzitu alebo ide o porušovanie sústavné, ktoré svojim trvaním, priebehom, váhou a pôsobením nadobudlo povahu hrubého porušenia. Toto negatívne správanie sa musí prejavovať objektívne, nepostačuje iba subjektívny pocit a úsudok darcu.²⁵

²⁵ Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 2Cdo 81/1997

Judikatúra Najvyššieho súdu hovorí aj o tom, koho možno považovať za členov rodiny: „Za členov rodiny darcu treba považovať predovšetkým jeho manžela, rodičov a deti a spravidla tiež ostatných príbuzných v priamom rad (predkov a potomkov), ako aj súrodencov, výnimočne aj ďalšie osoby v rodinnom alebo obdobnom pomere, pokiaľ by darca ich ujmu dôvodne pociťoval ako vlastnú ujmu.“²⁶

K tomuto ustanoveniu možno uviesť časť rozsudku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 21. augusta 1997, podľa ktorého žalobkyňa (matka obdarovanej) sa žalobou domáhala vrátenia daru od dcéry, ktorá opustila spoločnú domácnosť manžela a maloletých detí a odišla s druhom do zahraničia.

Prvostupňový súd jej žalobe o vrátenie daru vyhovel, krajský súd zmenil rozsudok súdu prvého stupňa. Ten žalobu o vrátenie daru zamietol s odôvodnením, že ani po doplnenom dokazovaní vo veci neexistoval žiaden dôvod pre vrátenie daru podľa § 630 Občianskeho zákonníka.

Žalobkyňa sa odvolala a namietala, že napadnutý rozsudok vychádzal zo skutkových zistení, ktoré nemali oporu vo vykonanom dokazovaní a zároveň spočíval na nesprávnom právnom posúdení príslušných ustanovení o vrátení daru. Žalobkyňa totiž opustenie spoločnej domácnosti manžela a maloletých detí a odchod do cudziny s druhom považovala za porušenie dobrých mravov. Okrem tohto vytýkala aj skutočnosť, že vnukov nepovažoval za osoby blízke žalobkyni podľa § 116 Občianskeho zákonníka. Dodala, že žalovaná pri tajnom odchode ukradla tri zlaté retiazky patriace jej manželovi a maloletým deťom, vkladnú knižku, valuty a ďalšie veci žalobkyne. Chorľavé deti ponechala na starosť žalobkyni, hoci tá už sama potrebovala opateru.

Predmetom odvolacieho konania teda bolo, či opustenie domácnosti a dvoch maloletých detí žalovanou, s cieľom žiť spolu s druhom v cudzine, treba považovať za konanie porušujúce dobré mravy a či vnukov treba považovať za osoby blízke starým rodičom podľa § 116 Občianskeho zákonníka.

²⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Cdo 191/06

Na obidve otázky možno odpovedať podľa názoru Najvyššieho súdu Slovenskej republiky kladne. Z uvedeného vyplýva, že krajský súd v prejednávanej veci vychádzal z chybného právneho názoru, a že jeho rozhodnutie vychádzalo zo skutkových zistení, ktoré nemali oporu vo vykonanom dokazovaní, preto Najvyšší súd napadnutý rozsudok podľa ustanovené § 243 ods. 1 a 2 Občianskeho súdneho poriadku zrušil a vec vrátil krajskému súdu na ďalšie konanie.²⁷

2. 4 Odopretie súhlasu súdu so vznikom právnej povinnosti ako dôsledok rozporu s dobrými mravmi

Do tejto skupiny, ktorá má za následok odopretie súhlasu súdu so vznikom určitého právneho vzťahu možno zaradiť dva prípady:

- § 471 ods. 1 Občianskeho zákonníka,
- § 482 ods. 2 Občianskeho zákonníka.

„Ak je dedičstvo predĺžené, môžu sa dedičia s veriteľmi dohodnúť, že im dedičstvo prenechajú na úhradu dlhov. Súd túto dohodu schváli, ak neodporuje zákonu alebo dobrým mravom.“²⁸

Ak nastane situácia, že dôjde ku prenechaniu predĺženého dedičstva veriteľom na úhradu dlhov, do úvahy sa berie len majetok pochádzajúci z dedičstva a nie osobný majetok dediča. Nakoľko právna úprava zodpovednosti za dlhy poručiteľa vychádza zo zásady, že za poručiťove dlhy dedič zodpovedá len do výšky cena nadobudnutého dedičstva.

„Ak je viac dedičov, vporiadajú sa na súde medzi sebou o dedičstve dohodou. Ak dohoda neodporuje zákonu alebo dobrým mravom, súd ju schváli.“²⁹

²⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 3 Cdo 191/06

²⁸ Cit. § 471 ods. 1 Zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov

²⁹ Cit. § 482 Zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov

Pri vyporiadaní dedičstva medzi viacerými dedičmi súd uprednostňuje dohodu o dedičstve, ktorá je uzavretá medzi všetkými dedičmi.

Účinky takejto dohody nastanú, ak takúto dohodu súd schváli uznesením o schválení dohody o vyporiadaní dedičstva, prípadne osvedčením vydaným súdom povereným notárom ako súdnym komisárom.

Aby dohoda bola schválená nesmie odporovať zákonu alebo dobrým mravom. Príkladom dohody, ktorá odporuje dobrým mravom je dohoda, v ktorej by sa jeden z dedičov zriekol svojho podielu v prospech spoludediča s úmyslom ukrátiť svojich veriteľov.³⁰

³⁰ Čechotová, V.: Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava : Epos . 2005, s. 100

3 Zmluvy proti dobrým mravom

Pri štúdiu a práci s pojmom dobre mravy, sa vytvárajú určité oblasti či okruhy, do ktorých je možné v spolupôsobení s judikatúrou zaradiť právne úkony proti dobrým mravom. Rovnako sa aj v iných krajinách prejavuje tendencia vytvárania určitých typológií právnych úkonov priečiacich sa dobrým mravom a verejnému poriadku.

Aj preto v tejto časti práce uvedieme typické okruhy právnych úkonov v občianskom práve (zmlúv), ktoré môžu narážať na výhradu dobrých mravov či verejného poriadku.

Vladimír Kubeš rozoznáva:

- zmluvy týkajúce sa sexuálnej morálky, manželstva či rodiny vôbec,
- zmluvy týkajúce sa náboženstva,
- nadmerné obmedzenia osobnej slobody či hospodárskej slobody.³¹

Podobné triedenie vytvoril aj Jaroslav Salač. Podľa neho možno triediť zmluvy do nasledujúcich kategórií, kde kritériom pre autora bola vecná podstata problému:

- sexuálna a rodinná morálka,
- zmluvy týkajúce sa spáchania trestného činu a deliktu, spôsobenie ujmy či narušenie právneho postavenia tretích osôb a zmluvy súvisiace,
- ochrana pred neprípustnými obmedzeniami slobody rozhodovania a zmluvy o tzv. obmedzeniach v obchode,
- zmluvy ohrozujúce verejnú sféru a výkon verejnej moci,
- neprípustné (neprimerané) zvýhodnenie založené zmluvou a úžera.³²

³¹ Kubeš, V.: Smlouvy proti dobrým mravům. Praha : Orbis. 1933, s. 265

³² Salač, J.: rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. Praha : C. H. Beck. 2000, s. 224-225

Túto typológiu uvádzame len ako príklad, ktorý z nášho pohľadu je možné uplatniť aj v našich podmienkach, aj keď samozrejme ho nemožno chápať ako absolútne a vyčerpávajúci.

V kontinentálnom systéme patrí ochrana sexuálnej a rodinnej morálky ku základu dobrých mravov. Práve tu môžeme výrazne pozorovať posuny spoločenského pohľadu na túto problematiku. V dnešnej dobe určité úkony či správanie, ktoré by v minulosti neobstálo z hľadiska dobrých mravov, možno v súčasnosti považovať za nezávadné.

V tejto oblasti môžeme rozlišovať sféru sexuálnej morálky a sféru rodinnej morálky. Ohľadom sféry sexuálnej morálky rozlišuje nemecké právo podľa Salača celkom tri problémové okruhy zmlúv, a to:

- záväzky k určitému pohlavnému správaniu a platby s ním spojené,
- problematika prostitúcie,
- zmluvy o šírení pornografického tovaru.

Záväzok k určitému pohlavnému styku obmedzuje slobodu rozhodovania, nakoľko ochota k pohlavnému správaniu má byť dobrovoľná, a teda aj kedykoľvek odvolateľná. Hovoríme teda o slobode osobného rozhodovania a ochrane ľudskej dôstojnosti.

Zmluvy o predaji pornografického tovaru deťom a mládeži znamenajú rozpor s dobrými mravmi, nakoľko sa jedná o sexuálne zneužívanie mladistvých.

Nemenej dôležité je aj poskytovanie ochrany rodinnej morálke. V tradičnom poňatí, kde manželstvo malo predstavovať základ prosperity a spoločenského usporiadania spoločnosti, inštitúcia manželstva a v širšom zmysle rodičovstva je vecou verejného záujmu a nesmie byť ohrozovaná právnymi úkonmi, ktoré narušujú jeho povahu, respektíve záväzky medzi manželmi.³³

Čo sa týka zmlúv, ktoré obmedzujú slobodné osoby pri uzatváraní manželstva, môže ísť napríklad o osobu, ktorá sa zaviazala, že neuzavrie manželstvo s určitou osobou, že uzavrie manželstvo s konkrétnou osobou,

³³ Salač, J.: rozpor s dobrými mravmi a jeho následky v civilním právu. Praha : C. H. Beck. 2000, s. 247

alebo že neuzavrie manželstvo vôbec. V tejto časti možno spomenúť aj neprípustnosť tzv. celibačných klauzúl v pracovných zmluvách.

V určitých prípadoch tu existuje výnimka, takto bola uznaná prípustnou zmluva, podľa ktorej sa osoba zaviazala starať sa o iného a mala sa stať jeho dedičom v prípade jeho smrti, pokiaľ neuzavrela manželstvo.

Medzi neakceptovateľne zaradujeme aj zmluvy neprípustne upravujúce sféru manželského spoluzitia, podnecujúce rozvod, separáciu manželov, dohody o amorálnom správaní manželov, zmluvy, v ktorých si manželia vyhradzujú medzi sebou voľnosť sexuálnych vzťahov a podobne.

Za prípustné považujeme dohody o tzv. okamžitom rozvrátení manželstva, ktoré sa neprieči inštitúcii manželstva, pokiaľ je takéto manželstvo rozvrátené a nemá zmysel ho naďalej držať pohromade. Neprípustné sú tiež zmluvy, ktorými sa obmedzuje povinnosť jedného z manželov k podpore a k hmotnému zabezpečeniu druhého manžela. Toto platí tak za trvania manželstva, ako aj po separácii či rozvode. Rovnako neplatné sú darovacie zmluvy, ktoré motivujú k získaniu súhlasu s rozvodom, alebo dohody stanovujúce neprípustnosť rozvodu manželstva.

V oblasti rodičovských vzťahov sú to zmluvy medzi rodičmi a deťmi, zmluvy týkajúce sa práv detí, napríklad vzdanie sa nároku na výživné vopred, vzdanie sa práva domáhať sa otcovstva, vzdanie sa rodičovského zabezpečenia a podobne. Rovnako neprípustné sú zmluvy o kúpe alebo predaji dieťaťa. Podľa J. Salača sú tiež rozporuplné zmluvy medzi rodičmi dieťaťa a tretími osobami, ktoré sa týkajú právneho postavenia dieťaťa, príkladom je zmluva o adopcii alebo zmluva o opatrovníctve.

3. 1 Zmluvy týkajúce sa spáchania TČ a deliktu, spôsobenia škody, či narušenia právneho postavenia tretích osôb a zmluvy súvisiace

Čo sa týka zmlúv týkajúcich sa spáchania trestného činu alebo deliktu, respektíve zmlúv súvisiacich, na európskom kontinente sa vychádza z protiprávnosti a neprípustnosti takýchto zmlúv vzhľadom k princípu komplexnosti a súladu celého právneho poriadku (napríklad trestného a občianskeho práva). Tak ako v kontinentálnom systéme aj v common law je protiprávnosť týchto zmlúv chápaná implicitne ako nespochybniteľná.³⁴

V rámci zmlúv, ktoré obsahujú záväzok ku spáchaniu trestného činu, prípadne deliktu, respektíve také právne úkony, ktoré majú slúžiť k príprave trestného činu, bez ohľadu na to, či účastníci jednajú úmyselné, či z nedbanlivosti, ide o neplatný právny úkon. Rovnako sú neplatné aj zmluvy, ktoré sa týkajú vydania tovaru na základe sfaľšovaných dokladov, čo malo podľa zámeru strán viesť k poisťovaciemu alebo daňovému podvodu.

Radíme sem aj zmluvy o podvodoch na akcionároch (napríklad podvodným spôsobom ovplyvňujúce cenu akcii pri verejných ponukách na odkúpenie akcií, alebo pred zahájením upisovania akcií), zmluvy o rozširovaní pornografických výtlačkov a podobne. Napríklad aj rodičia dieťaťa nemôžu na základe zmluvy umožniť tretej osobe, aby ich dieťa akokoľvek týrala.

Ak je v zásade protiprávnosť zmlúv o spáchaní trestného činu alebo deliktu nepochybná, sú potom ako protiprávne považované aj zmluvy o protiplnení za spáchanie deliktu alebo iného škodlivého konania.

Právne úkony, ktoré majú za cieľ poškodiť už existujúce práva tretích osôb alebo práva, ktoré môžu v budúcnosti vzniknúť, môže viesť k rozporu s dobrými mravmi alebo verejným poriadkom.

Ako príklad môžu slúžiť zmluvy v reklame, či pri príležitosti prilákania záujmu tretích osôb (vydanie knihy napísanej inou osobou pod menom

³⁴ Salač, J.: rozpor s dobrými mravmi a jeho následky v civilním právu. Praha : C. H. Beck. 2000, s. 250

známeho autora, či použitie mena známej osobnosti ku falzifikujúcemu účelu v reklame). Rovnako podvodné sú aj tajné dohody pri upisovaní akcií vznikajúcej spoločnosti, kedy je známej osobnosti priznaných mnoho neoprávnených výhod za využitie jej mena a imidžu na prilákanie ďalších záujemcov. Ďalej sú to právne úkony smerujúce k poškodeniu predkupného práva tretích osôb, úkony v oblasti verejných dražieb (dohoda o vzájomnom nezvyšovaní dražobnej ceny medzi držiacimi, ktorej cieľom je získať nízku záverečnú cenu).

3.2 Ochrana pred neprípustnými obmedzeniami slobody, rozhodnutia a zmluvy o tzv. obmedzení v obchode

Nepripustné sú právne úkony, ktoré neprimeraným spôsobom obmedzujú osobnú alebo hospodársku slobodu rozhodovania jednotlivca. Meradlom rozhodnutia, ktoré nám určuje, či sa jedná o obmedzenie, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi, či verejným poriadkom, je primeranosť. Rozlišovať môžeme v tejto oblasti dve skupiny zmlúv:

- zmluvy, ktoré sa týkajú ochrany osobnej slobody rozhodovania,
- zmluvy, ktoré sa týkajú ochrany hospodárskej slobody rozhodovania.

Ohľadne ochrany osobnej slobody rozhodovania sa za neprijateľné považujú zmluvy, ktoré narušujú charakteristiky osobnosti, ako sú psychická sloboda, telesná integrita alebo intímna sféra.

Právnymi úkonmi v tejto oblasti sú napríklad dohody o darovaní krvi alebo telesných orgánov, záväzok týkajúci sa tzv. náhradnej matky, teda vynosenie cudzieho dieťaťa. V oblasti pracovnej je to záväzok, že zamestnankyňa bude počas trvania pracovnej zmluvy brať napríklad antikoncepčné prostriedky, aby počas trvania tohto pracovného pomeru neothotnela, či záväzok neuzavrieť počas trvania pracovného pomeru manželstvo. Ďalej právny úkon, ktorým by sa vylúčila zodpovednosť za

spôsobenie ujmy na zdraví inému. Rovnako záväzky, ktorými sa niekto zaväzuje nepodať žalobu o rozvod, zmeniť náboženské vyznanie, zmeniť štátnu príslušnosť, vstúpiť do určitej politickej strany alebo spolu a podobne.

Ochranu osobnosti a slobodu rozhodovania nesmú v žiadnom prípade narušovať ani vnútorné predpisy právnických osôb alebo združení.

Do kategórie zmlúv, ktoré sa týkajú ochrany hospodárskej slobody rozhodovania patria predovšetkým zmluvy, v ktorých jedna strana obmedzuje svoju budúcu slobodu podnikat' alebo vykonávať určité povolanie spôsobom a voči takým osobám, ako to stanovuje taká zmluva.³⁵ Rovnako v tejto oblasti plnia funkciu ochrany popri verejnom poriadku, respektíve dobrých mravoch aj zákonné zákazy, napríklad právo na ochranu hospodárskej súťaže.

V nemeckej literatúre sa stretávame s rozlišovaním niekoľkých typických zmluvných skupín:

- tzv. nevoľnícke zmluvy (zmluvná záväzok v takýchto zmluvách má neprimerane dlhé trvanie),
- tzv. konkurenčné doložky (tieto sa najčastejšie vyskytujú v pracovných zmluvách a v zmluvách o obchodných spoločnostiach, v ktorých sa osoba zaručí, že po skončení tohto právneho vzťahu nevstúpi so svojim bývalým zmluvným partnerom do súťažného pomeru. Teda, že ako bývalý zamestnanec, nezaloží vlastní konkurenčný podnik, alebo nenastúpi do zamestnania do konkurenčného podniku.

3.3 Zmluvy ohrozujúce verejnú sféru a výkon verejnej moci

Táto skupina zmlúv naráža na výhradu verejného poriadku. V niektorých prípadoch sa však kontinentálne právo odvoláva aj na dobré mravy. Celkovo ju môžeme rozdeliť na:

³⁵ Salač, J.: rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. Praha : C. H. Beck. 2000, s. 256

- ochranu verejnej moci (ochranu štátnej moci),
- ochranu súdnej moci (ohrozujúce funkciu a činnosť súdov).

V oblasti ochrany súdnej moci sú to napríklad zmluvy, ktorými subjekt poskytuje právnu alebo vecnú pomoc zmluvnému partnerovi, ktorý vedie spor s treťou sobou, no daný subjekt nemá na tomto spore žiadny legitímny záujem. Patria sem aj dohody medzi advokátom a jeho klientom, v ktorých si advokát vyhradí právo, že klient môže vziať žalobu späť alebo uzavrieť zmierenie s jeho súhlasom. Ďalej je to dohoda medzi advokátom a klientom, v ktorej sa advokát vzdá svojej odmeny za služby poskytnuté klientovi výmenou za to, že mu klient zabezpečí či sprostredkuje ďalších, nových klientov.

Podobné obmedzenia sa používajú aj v oblasti iných slobodných povolání, ako sú napríklad súkromný lekár alebo lekárnik, ak sa jedná o právny vzťah medzi ním a jeho zákazníkmi.

Všeobecne však platí, že v rozpore s dobrými mravmi alebo verejným poriadkom je spravidla podávanie šikanózných žalôb, ktoré by za normálnych okolností neboli podávané, alebo prípady zneužitia výkonu subjektívnych práv k poškodeniu tretích osôb.³⁶

3. 4 Negatívne faktory spôsobujúce rozpor s dobrými mravmi

V tejto časti uvádzame triedenie zovšeobecnených negatívnych faktorov, ktoré podľa autora J. Salača spôsobujú rozpor s dobrými mravmi. Štruktúru tohto triedenia autor prebral z komentára k nemeckému občianskemu zákonníku, a ktoré je podľa nášho názoru možné preniesť aj aspoň čiastočne aj do slovenského právneho prostredia.

Zovšeobecnené negatívne faktory podľa J. Salača³⁷:

1. Zaisťovanie uznávaných hodnotových poriadkov:

³⁶ Salač, J.: rozpor s dobrými mravmi a jeho následky v civilním právu. Praha : C. H. Beck. 2000, s. 264

³⁷ Salač, J.: rozpor s dobrými mravmi a jeho následky v civilním právu. Praha : C. H. Beck. 2000, s. 268

- rešpektovanie základných práv a slobôd a ďalších ústavných zásad,
 - úcta k rodinnému a manželskému životu a eliminácia stavovských protiprávných aktov.
2. Ochrana proti obmedzeniam v oblasti osobnej slobody a neprimerane dlhé záväzkové vzťahy a ďalekosiahla strata, či vzdanie sa hospodárskej samostatnosti.
 3. Ochrana proti zneužívaniu mocenského postavenia a sankcionovanie situácií, ktoré vyplývajú z neprimeranej prevahy jednej strany, alebo naopak z neprimeranej slabosti strany druhej.
 4. Ochrana proti poškodzovaniu tretích osôb (oslabený kontrahent môže pristúpiť na zmluvu, ktorá poškodzuje práva či nároky a podobne).
 5. Ochrana proti neprimeraným poruchám pomeru plnenia a protiplnenia zo záväzku.
 6. Zavrhnúťhodná pohnúťka k právnenmu úkonu.
 7. Ochrana pred nevhodnou komercionalizáciou alebo účelnosťou určitých transakcií (účel, úkony, ktoré právny poriadok nedovoľuje a podobne).

V teórii bývajú tieto negatívne faktory pomerne často označované aj ako skutkové podstaty rozporu s dobrými mravmi.

Záver

Zákonodarca využíva odkaz na dobré mravy v početných ustanoveniach Občianskeho zákonníka. Nakoľko tento pojem zatiaľ nie je v odbornej literatúre jednoznačne vymedzený, je ťažké porozumieť, čo je v súlade s dobrými mravmi a čo nie.

Morálku môžeme označovať aj ako hodnotiace meradlo určitého konania, ktoré rozpoznáva aké konanie je mravné, teda v súlade s morálkou a naopak nemravné. Dobré mravy sú svojím spôsobom súborom morálnych pravidiel. A slovo dobré znamená, že sa jedná o zvyky, spôsoby, zásady alebo príkazy, ktoré sú v súlade s morálkou.

Druhá kapitola práce bola venovaná jednotlivým odkazom na dobré mravy v občianskom zákonníku a ich bližšiemu vymedzeniu. Uviedli sme aj niekoľko príkladov. Všeobecnú povahu majú predovšetkým ustanovenia § 3 ods. 1 (výkon práv a povinnosti, ktorý sa prieči dobrým mravom) a § 39 Občianskeho zákonníka (právny úkon, ktorý sa prieči dobrým mravom). Obe ustanovenia sa vzťahujú na všetky druhy právne relevantného správania, ktoré spadajú pod pôsobnosť občianskeho zákonníka. Ostatné ustanovenia sú väčšinou ich konkretizáciou, alebo riešia celkom osobitné prípady. Patrí sem napríklad zrušenie bezpodielového spoluvlastníctva manželov za trvania manželstva, šikanózný výkon práva, právo darcu domáhať sa vrátenia daru a podobne.

Pri rozpore právneho úkonu alebo výkonu práv s dobrými mravmi sa na zavinenie okrem určitých výnimiek neberie ohľad. Okrem § 424 Občianskeho zákonníka (o škode spôsobenej úmyselným konaním proti dobrým mravom), Občiansky zákonník výslovne nepoukazuje na zavinenie v prípade rozporu s dobrými mravmi. Osoba, ktorá jedná v rozpore s dobrými mravmi nesie za svoje konanie objektívnu zodpovednosť.

Zoznam použitej literatúry

Čečotová, V.: Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava : Epos. 2005, ISBN 8080576386

Hurdík, J.: Zásady soukromného práva. Brno : Masarykova univerzita. 1998

Knapp, V. a kol.: Občanské právo hmotné, svazek I. a II. Praha : Codex. 1997

Knapp, V.: Teorie práva. Praha : C. H. Beck. 1995, ISBN 80-7179-028-1

Kubeš, V.: Smlouvy proti dobrým mravům. Praha : Orbis. 1933

Lazar, J.: Dobré mravy v občianskom práve, in: Prusák, J.: Slušnosť v práve. Bratislava : Univerzita Komenského. 1993

Rubes, P.: Doktoranská disertační práce predkladaná k obhajobě v roce 2005. Praha : C. H. Beck. 2000

Salač, J.: Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. Praha : C. H. Beck. 2000

Špaček, V.: Projevy vůle a právní úkony v občanském právu. Praha : Orbis. 1953

Valach, M.: Svět na předělu. Brno : Doplnok. 2000

Články:

Právní rozhledy 6/2003: Spáčil, J.: Nejvyšší soud české republiky: Vymezení pojmu dobré mravy

Právní rozhledy 6/2000: Salač, J.: Rozpor s dobrými mravmi a so zákonom

Právní rozhledy 18/2004: Spáčil, J.: Dobré mravy v českém občanském zákoníku a v judikatuře

Právní rozhledy 11/2000: Pulkrábek, Z.: K výkladu ustanovenia § 3 ods. 1 občanského zákoníku

Právník roč. 139, 2000, č. 1: Havel, B.: Dobré mravy a poctivý obchodný styk

Jurisprudence 6-7/2001: Rubeš, P.: Účel smlouvy a dobré mravy

Zo súdnej praxe. 1997. č. 4

Rozsudky súdov SR a ČR:

1. Sp. zn. 29 Cdo 1583/2000
2. 2 Cdo 81/97
3. 3 Cdo 191/96
4. R 403/37 Krajský soud v Táboře

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jozef Ševčík

Obor: Právo v podnikání

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Pojem dobrá viera, dobré mravy a verejný poriadok v slovenskom súkromnom práve.

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 35

Celkový počet stran příloh:

Počet titulů české literatury a pramenů: 14

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 7

Počet internetových zdrojů:

Vedoucí práce: JUDr. Ladislav Lekár